

UPPSALA
UNIVERSITET

forskning om **NR 1/2010** funktionshinder pågår

Omgivningen begränsar

– hjälpmedel, nära och kära påverkar valmöjligheter, sid 2

På samma plats

– viktigt att kunna vara där kompisarna är, sid 4

Cripteori

– väcker starka känslor, sid 6

Forskningsråd ger pengar

– FAS stödjer forskning om funktionshinder, sid 8

Nytt ljus på tillgängligheten

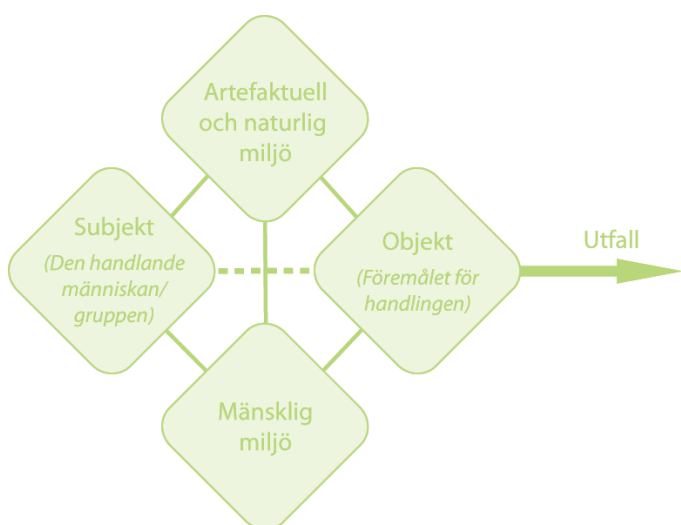
Alla vill göra saker för att må bra.

Men det är inte alltid man kan göra det man vill.

Det kan bero på att andra människor inte tror att man klarar av det.

Det kan också bero på att hjälpmedel är gjorda på fel sätt.

Om alla tänker mer på vad som hindrar så kan personer med funktionsnedsättningar göra mer roliga saker.

Aktivitetdiamanten är en modell som visar hur faktorer i omgivningen kan ha stor betydelse för vad en person med en funktionsnedsättning faktiskt kan göra. Viljan att göra något är en nödvändig förutsättning. Men om omgivningens människor, föremål och miljö drar åt olika håll räcker ofta inte enbart viljan. Omgivningen blir ett hinder.

Exemplet till höger visar de faktorer som måste samverka för att en ung människa med en funktionsnedsättning ska kunna spela dataspel med sina kompisar. Det hjälper inte att ynglingen med en funktionsnedsättning väldigt gärna vill spela om det inte finns anpassade styrdon till datorn, eller om föräldrar och lärare inte tror att problemen går att lösa.

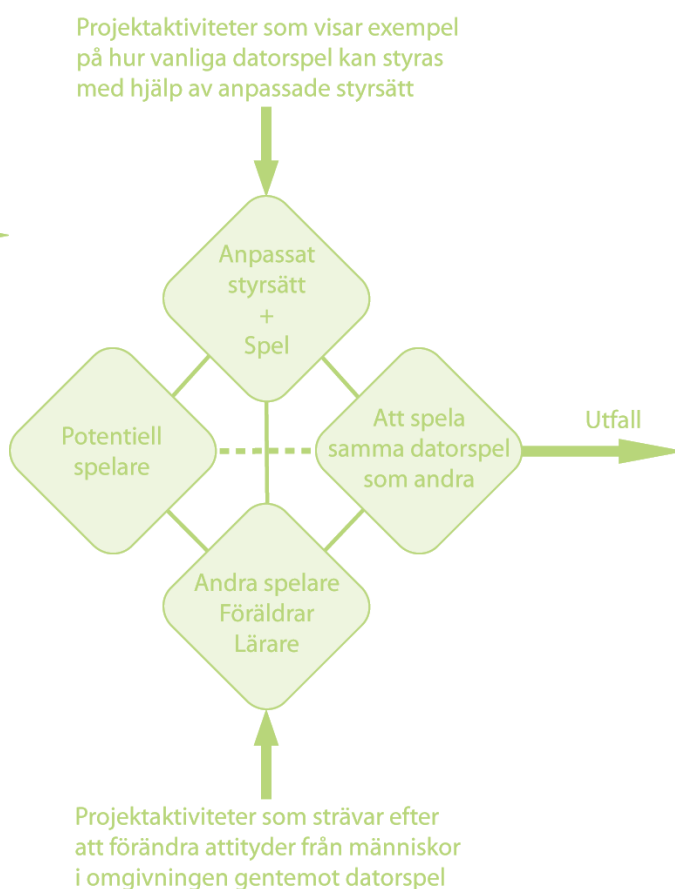

Illustration: Per-Olof Hedvall

– En människas handlingsmöjligheter beror inte bara på hennes egna villkor, och heller inte bara på diskriminerande faktorer i samhället. Tillgängligheten beror också på allt som finns runt individen.

Det säger Per-Olof Hedvall, som skrivit en avhandling om vad tillgänglighet innebär. Han är verksam på Certec, en avdelning inom Institutionen för designvetenskaper vid Lunds tekniska högskola och Lunds universitet.

Han har tagit fram en modell, Aktivitetdiamanten, som ska hjälpa människor med funktionsnedsättning och de i de

ras omgivning – allt ifrån föräldrar och personliga assistenter till hjälpmedelstillverkare och lagstiftare – att tänka på tillgänglighet i nya banor. Vad klarar och klarar inte en individ med en funktionsnedsättning? Vilka föremål och regler påverkar individen?

VERKLIGHETEN BREDVID PLANERNA. Tillgänglighet handlar om allt som påverkar om en människa kan företa sig saker som gör livet bättre och som påverkar om personen kan uppnå sina mål. Idag diskuterar vi nästan uteslutande in-

satser på strukturnivå, såsom lagstiftning och andra yttre faktorer, menar Per-Olof Hedvall. Det kan handla om att anpassa toaletter, se till att det finns hissar och tillhandahålla bra rullstolar.

– Planer och riktlinjer är bra, men räcker inte. Där är utgångspunkten samhället snarare än individen. Jag vill lyfta fram den enskilda människan och hennes möjligheter att göra det hon vill i vardagen, förklarar han.

AKTIVITETSDIAMANTEN. Aktivitetdiamanten, som Per-Olof Hedvall

För att göra det lättare att se de olika delarna av vad tillgänglighet betyder bryter Per-Olof Hedvall ner tillgängligheten i tre delar.

- Den levda tillgängligheten är individens förväntningar och hur hon upplever möjligheterna att kunna göra det hon vill.
 - Den planerade tillgängligheten är hur planeringen av samhället i smått och stort påverkar tillgängligheten.
 - Ett nytänkande i Per-Olof Hedvalls avhandling är epitillgängligheten. Den handlar om hur lärdomar, förväntningar, attityder, tillit, krav och förnekelse påverkar individen, både på individ- och på samhällsnivå. Epitillgängligheten är också hur tillgängligheten varierar i tiden och vilka långtidseffekter tillgängligheten och ändringar i den får.
- Vi bygger in våra synsätt i våra byggnader och föremål, säger Per-Olof Hedvall. De förmedlar den tidsanda de byggdes i. Det tar ett tag att lära sig se de attityder som är inbyggda i ett hjälpmedel. Men sedan ser man dessa attityder överallt.
- Epitillgängligheten handlar också om hur vi tänker runt tillgänglighet.
- Hur går det till när ett nytt synsätt etableras i samhället? Hur byggs det in i byggnader, hjälpmedel, institutioner?
- Epitillgängligheten kan hjälpa till att belysa dessa processer.

tagit fram, visar hur det individen kan göra, inte följer direkt av vad individen vill göra, utan sker via interaktioner med omgivningen.

Per-Olof Hedvall delar upp omgivningen i den mänskliga miljön och den fysiska miljön. Den fysiska miljön delas i sin tur in i den naturliga miljön och den artefaktuella, som kan vara utformningen av och tillgången till hjälpmedel och lagstiftningen, men också själva språket. Den mänskliga miljön är attityder och förväntningar från människor i individens omgivning.

Individens vilja att göra något måste ta vägen över dessa omgivningsfaktorer innan de resulterar i en faktiskt aktivitet eller handling. Det gör att den mänskliga omgivningen och den fysiska miljön både kan hindra och underlätta individens vilja att omsättas i handling.

Det är också viktigt att titta på samspelet över tid. Om jag får tillgång till något som underlättar vardagen, så påverkar det över längre tid också omgivningens förväntningar på vilken typ av situation jag klarar.

Ett exempel från Per-Olof Hedvalls forskning är hur den mänskliga omgivningen påverkade en grupp ungdomar som gärna ville spela dataspel.

– Anledningen till att dessa barn inte spelat dataspel tidigare var attityder och förväntningar i deras omgivning – från lärare, arbetsterapeuter och hjälpmedels-

försörjningen. Omgivningens negativa attityder gjorde att barnet ifråga inte fick tillgång till rätt hjälpmedel och därmed inte kunde spela dataspelen.

En positiv attityd från den mänskliga omvärlden kan därför göra en till synes omöjlig handling möjlig, medan en negativ attityd kan ha den motsatta effekten.

BLANDAD VERKLIGHET. Per-Olof Hedvall tror att de lärdomar vi kan dra av att tillämpa verktyg som aktivitetsdiamanten är viktiga inför den era av ”mixed reality” som vi är på väg in i. Mixed reality innebär att en allt större del av våra aktiviteter kommer att ha både reella och virtuella aspekter. Nintendos spelkonsol Wii är ett steg i den riktningen. Wiis kontroll är ett handtag eller något annat man håller i, eller en platta man står på och utför fysiska rörelser som liknar verklighetens, men kontrollen är kopplad till en virtuell värld.

Per-Olof Hedvall säger att det finns en fundamental skillnad mellan den reella och den virtuella verkligheten när det gäller individer med en funktionsnedsättning.

– I den virtuella världen kan allt vara olika för alla. Verktyg kan vara hur flexibla som helst och anpassade för den enskilde användaren. Den fysiska världen däremot bygger på ett lika för alla-

perspektiv. Bygger man ett hus så bygger man det så det är tillgängligt för så många som möjligt, och när det är byggt får vi alla anpassa oss till den form det har. I det virtuella kan allt vara anpassat för alla. Tillgänglighet i en mixed reality-värld kan omöjligt bli både lika-för-alla och olika-för-alla. Den måste hitta sin egen idémässiga bakgrund. Med min avhandling vill jag bidra till att bygga upp en sådan idémässig bakgrund, säger han.

Foto: Robert Olsson

Per-Olof Hedvall nås på
per-olof.hedvall@certec.lth.se

Platser viktiga för identiteten

Det finns många olika slags platser man kan vilja vara på.

Det kan vara platser där man träffar kompisar.

Det kan också vara platser där man kan göra roliga saker.

Vissa platser är svåra att vara på för människor med en funktionsnedsättning.

Om alla hjälps åt för att göra sådana platser lättare att vara på

så kan människor med en funktionsnedsättning leva mer som andra människor.

I Sverige finns det generellt en stor vilja att anpassa vardagen för människor med olika behov. Alla ska kunna åka buss och tåg och gå på köpcentrum. Många val som vårt samhälle gör – arkitektoniska, organisatoriska och andra val – gör ändå samhället svårnavigerat för personer med funktionsnedsättningar.

Kristofer Hansson forskar vid Lunds universitet, och driver med sin kollega Oskar Krantz projektet *Platsers betydelse för barn och ungdomar som använder rullstol*.

Han har också forskat om andra typer av funktionsnedsättningar.

– Ofta är det genom att vara på en plats som vi har möjlighet att forma vår identitet, säger han. Att faktiskt kunna vara på vissa platser är viktigare för barn och ungdomar än vi många gånger tänker på.

Kristofer Hansson vill också visa hur habiliteringen kan hjälpa barn och ungdomar på bästa sätt. Ibland visar det sig att bästa sättet att hjälpa dem är att hjälpa dem mindre.

HINDER KAN TA SIG MÅNGA UTTRYCK.

Hur upplever barn och ungdomar med en funktionsnedsättning platser de gärna vill vara på, men där miljön på ett eller annat sätt ställer hinder i vägen? Det kan vara nästan omöjligt att gå till en kompis som bor i en lägenhet utan hiss. Om kompisen har pälsdjur eller om många röker på festen kan det ställa till svåra problem för den som har en allergi eller ett andningsproblem.

– Om det är viktigt för den egna identiteten att spela dataspel så är det givetvis inte särskilt kul om det inte går att komma in i dataspelshallen. Det kan även gälla exempelvis konserter, äventyrsbad, biografier och mycket annat.

Hindret behöver inte bara vara rumsligt, som en hög trappa eller en trång dörr. Det kan också vara socialt, som att folk stirrar eller kommenterar.

– Funktionshindret kanske är kopplat till att man inte pratar rent eller så, och sådant kanske man inte gärna vill visa upp.

Då undviker man kanske platser och situationer där detta kan upplevas som pinsamt.

– Ofta när det gäller exempelvis astma och allergi så försöker ungdomar ofta dölja och kamouflera det. De kanske går in på toa och tar sin astmamedicin för att inte avvika.

ATT ÖVERKOMMA HINDER.

Utmaningarna som den typen av hinder ställer i vägen för ungdomarna är flerbottnade. Den unga personen som har en funktionsnedsättning kan vara motiverad att utsätta sig för risker för att få vara på en viss plats. Kristofer Hansson jämför med bergsklättrare.

Foto: foodandwinephotography/Stockphoto

Att kunna vara på vissa platser är viktigt för alla människor, inte minst för ungdomar. Att kunna vara på dessa platser hjälper oss att hitta vem vi är. Därför är det viktigt att människor med funktionsnedsättningar kan få tillgång till samma platser på liknande villkor som andra människor. Att faktiskt vara på en plats som det inte är självklart att man kan vara på kan också stärka den individ som tagit sig dit av egen kraft, och inte behövt omgivningens hjälp.

– De är beredda att ta stora risker för att ta sig allra högst upp på berget. Med samma vilja kan barn och ungdomar som använder rullstol utsätta sig för risker för att få vara på samma platser som sina kompisar. Att överkomma dessa hinder ger också individen nya möjligheter.

Han berättar om en tjej som åkte i en skateboardramp med rullstol. Rampen ger henne en identitet som "skejtare".

– Hon var beredd att utsätta sig för risken att kasta sig nedför en ramp.

RÄTT PLATS MEN OJÄMLIKA

VILLKOR. Även val som samhället gjort och attityder som finns i samhället gör det svårt för ungdomar att vara på platser som är viktiga för att de ska kunna leva på samma villkor som sina kompisar. Dessa ungdomar kan då välja att undvika sådana platser, och därmed gå miste om platsernas ofta stora sociala betydelse. De kan också anpassa sig till platsen. Det senare innebär ändå att de ofta måste "veta sin plats" för att kunna vara på platsen.

– Ett exempel är att ungdomar i rullstol ofta måste åka på led och inte kan gå i bredd som andra ungdomar.

När ungdomar utan rullstol kommer flyttar folk på sig, de "äger" vägen de går på. Det gör inte samma ungdomar i rullstol.

– Ett annat exempel är två kompisar som ville åka spårvagn tillsammans. Men det fick bara vara en rullstol per vagn, så de fick åka i olika vagnar. Inte så roligt, och inte var det vad de tänkt sig. Ett tredje ex-

empel var en kille som skulle åka tåg till en fest. Men när tåget kom fram fanns det ingen personal som kunde hjälpa honom. Så han fick åka tillbaka, och missade sin fest.

Men det finns exempel på det motsatta också. En kille i Kristofer Hanssons forskningsprojekt kunde med hjälp av sin personliga assistent vara i en affär för modernerna kortspel. På så sätt kunde han både vara en konsument av ungdomskultur och träffa andra ungdomar som utövar denna ungdomskultur.

HJÄLP TILL SJÄLVHJÄLP.

I ett av sina projekt utvärderar Kristofer Hansson träningsmetoder som habiliteringen kan använda för att ge dessa barn och ungdomar färdigheter så att de kan få tillgång till platser som är viktiga för dem.

– Det kan handla om att lära sig att själv öppna tunga dörrar till hamburgerrestaurangen, att ta sig nedför trappor i ett shoppingcentra eller att kunna ta bussen utan hjälp. På så sätt blir platsen en möjlighet till identitetsskapande istället för att vara otillgänglig och skrämmande.

Att överkomma hindren handlar inte enbart om att kunna ta sig över eller förbi ett fysiskt hinder i miljön. Det handlar också om att förhålla sig till de hinder som uppstår i förhållande till andra sociala element.

– Min forskning pekar på att de ungdomar som är med i träningen är insocialiserade i en roll där föräldrar och assistenter tar hand om dem. När de kommer till en

dörr kan det finnas ett helt gäng som vill hjälpa till att öppna dörren. De har fått hjälp att ta sig ombord på bussar, annars har de använt färdtjänst.

DE FÅR HJÄLPEN SERVERAD.

– Men vår forskning visar att de snabbt kan klara det här själva, ta bussen och beställa egna grejer på kaféet eller hamburgerian, och lätt dessutom!

Det finns inte så mycket forskning om platser, säger Kristofer Hansson, varken om deras betydelse eller om hur habiliteringen kan göra platser tillgängligare för barn och ungdomar med en funktionsnedsättning. Oskar Krantz och Kristofer Hanssons forskning har i alla fall börjat fylla det tomrummet.

Foto: Åsa Lundgren

Kristofer Hansson nås på
Kristofer.Hansson@kultur.lu.se

ANNONS

www.sunnerdahls-handikappfond.se

Stiftelsen Sunnerdahls Handikappfond

Stiftelsen Sunnerdahls Handikappfond stödjer forskning och utvecklingsarbete kring barn och ungdomar med funktionshinder. I likhet med tidigare år kommer fonden under 2010 att ge bidrag till forsknings- och utvecklingsprojekt.

Ansökan om projektbidrag ska vara stiftelsen tillhanda senast den 30 april 2010. Observera att ansökningshandlingarna ska inges i fem exemplar (1 original + 4 kopior). Information och ansökningsblankett kan laddas ned från stiftelsens webbplats eller beställas från stiftelsens kansli.

Stiftelsen Sunnerdahls Handikappfond

Fru Marias väg 17, 125 33 Älvsjö • tfn och fax: 08-749 32 80 • e-mail: sunnerdahls_handikappfond@telia.com

Crip – att omfamna sitt stigma

Många människor tycker att människor med en funktionsnedsättning är annorlunda.

Därför blir människor med en funktionsnedsättning ofta behandlade på ett annat sätt än andra människor.

Crip-teori är en teori som undersöker varför det är så.

De som forskar på crip-teorin vill att människor med en funktionsnedsättning ska behandlas som alla andra.

Vad är en funktionsnedsättning? En person med en funktionsnedsättning? Hur skiljer sig en sådan person från en "vanlig" person? Vad är en "vanlig" person? Detta är några av de frågor som crip-teorin vill svara på.

Tanken bakom benämningen crip är liknande den bakom benämningen queer. Crip kommer från engelskans cripple, krympling. Precis som queer är det en ganska brutal och nedsättande benämning. Men – återigen precis som med queer – är det själva meningen. Det finns svenska alternativ: cp-teori, miffoteori eller mongoteori. Crip-teorin handlar om alla med någon nedsatt funktion, vare sig det gäller rörelseförmågan, kognitiva förmågor, synskador eller hörselskador.

– Man ville vara provokativ, säger Jens Rydström, och visa upp sitt stigma. Man vill visa att man inte söker tolerans och acceptans. Tanken är att omfamna och ta till sig sitt stigma istället för att låta någon annan definiera det.

Jens Rydström är forskare vid Lunds universitets Centrum för genusvetenskap, där han bland annat forskar på queer- och crip-begreppen.

"MAN SKA INTE BE OM ATT BLI TOLERERAD". Men benämningen är kontroversiell. Många tycker att det är minst sagt olyckligt att använda en sådan benämning när handikapprörelsen kämpat så länge för att bli av med dessa ord.

– En tanke inom crip-teorin är att man kan kritisera inställningen med rehab att man ska bli "normal". Det ska inte märkas att man inte är som det stora flertalet. Crip-teorin säger att det är fel väg att gå. Man ska inte dölja vem man är, inte be om att bli accepterad eller tolererad. Man

ska kräva sin plats. Har man en talsvårighet ska man inte vara tyst, utan kräva att folk lyssnar tills man är färdig.

Samtidigt är han noga med att påpeka att det givetvis är bra att träna för att kunna göra mer. Crip handlar om att ändra attityden till vad som är normalt och vad som är onormalt.

ALLA FÅR EN FUNKTIONSNEDSÄTTNING – FÖRR ELLER SENARE. Crip-teori säger att det är meningslöst att peka ut individer som har en funktionsnedsättning eftersom ingen är funktionsfullkomlig mer än tillfälligt. Funktionsfullkomligheten är aldrig garanterad och ickefunktion ligger alltid precis runt hörnet.

Alla kommer förr eller senare att få en eller annan funktion nedsatt. Genom exempelvis en olycka eller förändrade krav på arbetsmarknaden kan den funktionsfullkomlige plötsligt få nedsatt funktion. Om inte annat får vi alla minskad rörelseförmåga när vi blir äldre, och ofta nedsatt syn, hörsel och andra förmågor.

Skillnaderna i individuell funktionsförmåga existerar därför bara på ett kontinuum. Att göra åtskillnad mellan människor som har en funktionsnedsättning och de som inte har det är inte ett konstruktivt sätt att förhålla sig.

– Så vad innebär det att till varje pris försöka bli normal, frågar sig Jens Rydström?

ANDRAS ONORMALITET – MIN NORMALITET. Crip-teorin pekar på att funktionsnedsättning bara kan finnas som en kontrast till funktionsfullkomlighet, att det "normala" bara kan finnas om det finns något "onormalt" att ta avstånd ifrån.

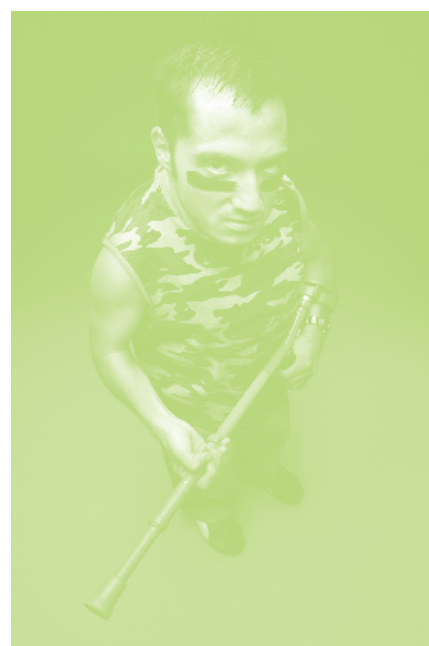

Foto: caractdesign/Stockphoto

Något förenklat säger crip-teorin att personer med en funktionsnedsättning inte ska be om att bli accepterade utan att de självklart ska ha samma möjligheter som andra människor. Crip-teorin påpekar också att alla människor med tiden får en eller annan funktion nedsatt.

– Alla vill ju vara normala, säger Jens Rydström. Denna olust att se sig själv som eventuellt onormal är säkert en stor del av skälet till att positionen som funktionsnedsatt stigmatiseras. Genom att peka på andra som "onormala" kan man visa att man själv är normal, ett fenomen som även queerteori och genusteori beskriver.

När det gäller genus kommer det till uttryck exempelvis genom att det är mycket mer accepterat att flickor har pojkläder än tvärtom. Flickorna byter i alla fall "upp" sig när de bryter mot normen medan pojkarna byter "ner" sig.

Jens Rydström påpekar att man nog bör akta sig för att fastna i diskussioner om vad som ska och inte ska räknas som en funktionsnedsättning.

– Inom handikapprörelsen har man ofta bråk om vilka som ska räknas, medfödda respektive icke medfödda, fysiska och psykiska och så vidare. Nya förbund har svårt att komma in i de etablerade handikapporganisationerna.

Samma sak har queerrörelsen gått igenom.

– Hur mycket homo ska man vara för att vara homo? Hör transsexuella dit? Transor?

Men det är inte det vi ska diskutera, säger han.

– Vi ska diskutera normaliteten och varför det är så höga krav på allt möjligt. Alla kanske egentligen mår bättre av bättre tillgänglighet på alla plan.

HABILITERAS – TILL VAD DÅ? Även om crip i första hand är en teoretisk modell och ett sätt att se på samhället så kan den även ge habiliteringen ett och annat att tänka på.

– Vad ska man habiliteras till? Hur ”normal” ska man bli? Det ställer en del frågor om syftet med habiliteringen.

Jens Rydström har forskat mycket kring sexualiteten och hur synen på den varierat under åren. Det gäller allt från synen på homosexualitet där den gått från synd till brott och nu är tämligen accepterad, till synen på arbetarklassens och utvecklingsstördas sexualitet, grupper som man tidigare uppfattat som ”översexualiserade”.

– Vilken slags sexualitet tänker vi oss för personer med funktionsnedsättning? Det gäller kanske allra mest ungdomar. Vad ger vi dem för normer? Är det den tvåsamma heterosexualiteten? Vi kanske ska visa att det finns andra varianter? De som inte är jätteheterosexuella kanske behöver få en tanke att det finns annat.

Just personer med funktionsnedsättning, menar Jens Rydström, kan ha minst lika mycket nytta och glädje av att experimentera och inte habiliteras in i ett snävt sexualitetsbegrepp.

– För personer med nedsatt känslighet som sadomasochism ge en helt annan väg att uttrycka sin sexualitet. Eller en som blir fort trött kan tycka att det är bra med en trekant, så hon eller han inte behöver vara aktiv hela tiden.

Foto: Martin Leeb

Jens Rydström är studierektor vid Centrum för Genusvetenskap, Lunds universitet. Han nås på Jens.Rydstrom@genus.lu.se

Läsvärt

Stöd till föräldrar med intellektuella begränsningar

I Uppsala län finns sedan flera år ett samarbete kring föräldrar med intellektuella begränsningar och deras barn mellan landstinget, Uppsala kommun, Tierps kommun, Regionförbundet i Uppsala län och Föreningen för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna (FUB). Samarbetet har under åren 2005–2008 bland annat skett inom ramen för FIB-projektet (Föräldrar med intellektuella begränsningar) som stötts av Arvsfonden. Syftet med FIB-projektet har varit att utveckla kunskap om stöd- och hjälpinsatser till familjer där en eller båda föräldrarna har en intellektuell begränsning för att på så sätt minska risken för att familjens barn far illa. Att stärka föräldrarna i deras föräldraskap och se till barnens behov har stått i fokus. Projektets metodutvecklande delar (stöd i hemmet och gruppverksamhet) har utvärderats och utvärderingen finns att läsa i en rapport. Rapporten beskriver projektets verksamheter, barnens, föräldrarnas och personalens erfarenheter av projektets aktiviteter och den betydelse de bedömer att projektet haft. Rapporten lyfter även fram konstaterade svårigheter och för framtiden framkomliga vägar.

Rapporten heter **CHECKLISTOR, TÅLAMOD OCH GEMENSKAP. ERFARENHET FRÅN FIB-PROJEKTET 2005–2008**. Författare är Karin Jöreskog. Rapporten kan hämtas från Arvsfondens webbplats, www.arvsfonden.se under Avslutade utvärderingar.

ANNONS

Norrbacka-Eugeniastiftelsen utlyser medel till forskning och utvecklingsarbete

Norrbacka-Eugeniastiftelsen stödjer forskning och utvecklingsarbete som syftar till att underlätta för personer med rörelsenedsättning. Praktiskt inriktade och tvärvetenskapliga projekt välkomnas. Bidrag ges endast undantagsvis till grundforskning. Ansökan om forskningsbidrag ska vara stiftelsen tillhanda senast den 30 april 2010.

Mer information och ansökningsblankett kan hämtas på www.norrbacka-eugenia.se eller beställas från stiftelsens kansli tel. 08-751 18 29, info@norrbacka-eugenia.se

FAS delar ut programstöd till forskning om funktionshinder

FAS är ett forskningsråd som delar ut pengar till viktig forskning.

Nu har de delat ut pengar till Gerhard Andersson och Mårten Söder.

Gerhard Andersson ska undersöka om

människor som inte hör så bra kan få hjälp via internet.

Mårten Söder ska undersöka

hur människor som har en funktionsnedsättning gör när de träffar andra människor och hur de har behandlats olika genom historien.

Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap, FAS, delar ut så kallade programstöd för att långsiktigt stärka forskarmiljöer inom forskningsområden. FAS beslutade i slutet av 2009 att dela ut två programstöd för forskning om funktionshinder. Programstödet har tilldelats Gerhard Andersson vid Linköpings universitet och Mårten Söder vid Uppsala universitet. Båda har fått sex miljoner kronor under tre år, med möjlighet till förlängning i tre år.

DIAGNOS OCH REHAB VIA NÄTET

Gerhard Andersson, professor vid Institutionen för beteendevetenskap och lärande vid Linköpings universitet har fått FAS programstöd för att studera möjligheterna för personer som hör dåligt att diagnosticera sin hörselskada via internet och möjligheterna att bedriva rehabilitering via internet.

Många har en hörselnedsättning utan att ha fått den diagnosticerad. Det kan bero på att det är svårt att få tid för en undersökning. Men det kan också upplevas som besvärande eller besvärligt att ta kontakt med en mottagning.

– Om man inte accepterar att man har den här funktionsnedsättningen så vill man kanske inte kännas vid den. Vi vill sänka ribban för dessa individer att ta reda på mer om sitt åldrande eller sin hörselnedsättning.

En sådan undersökning via internet kan exempelvis också rekommendera kontakt med en lämplig expert.

KAN NÅ FLER. Han kommer också att studera möjligheten till rehabilitering via internet.

– Det är ganska många som har en hörselnedsättning, men få får tillgång till rehabilitering. Internet är ett sätt att nå betydligt fler.

Det finns goda skäl att tro att en internetbaserad behandling skulle fungera. Tidigare studier har visat att det inte är någon skillnad på resultatet mellan självhjälsbehandling på internet och gruppbehandling när det gäller kognitiv beteendeterapi mot tinnitus.

Gerhard Andersson vill också studera vilka möjligheter det finns att använda internet som beslutsstöd i vården.

– Det är inte helt lätt att se hur IT kan användas, för det används i så liten utsträckning idag.

Gerhard Andersson nås på gerhard.andersson@liu.se

ATT FÖRHANDLA OM NORMALITET

Mårten Söder, professor vid Uppsala universitets sociologiska institution, har fått programstöd av FAS för forskningsprojektet "Att förhandla om normalitet". Projektet ska undersöka hur personer med funktionsnedsättning "förhandlar" kring sin funktionsnedsättning för att leva sitt liv och uppnå sina mål.

Projektet ska studera frågan på tre nivåer. En av studierna ska undersöka vardagslivet för personer med funktionsnedsättning.

– Ofta har personer med en funktionsnedsättning en strategi för hur de ska bete sig, säger Mårten Söder. De kan börja med att skämta om det till exempel.

En annan studie ska studera gruppbo-städer för personer med utvecklingsstörning.

– Även om personalen har den uppenbara makten så utövar utvecklingsstörda en motmakt. De kan "förhandla" genom att dunka huvudet i väggen, vägra att äta eller att lägga sig. Vad händer om de gruppboende inte gör som personalen säger? Hur fortsätter förhandlingarna då? Forskarna vill också titta på hur beteendeförändringar och metoder kommit in på gruppboenden.

Den tredje studien är på policynivå. Där ska de bland annat undersöka hur de handikappolitiska målen har utvecklats, vilket inflytande personer med funktionsnedsättning haft i processen och när funktionshinder gick från att innebära en stigmatisering och "bara" bli ett brott mot normaliteten.

Mårten Söder nås på marten.soder@soc.uu.se

Hallå där!

Karin Jöreskog, föreståndare för Centrum för forskning om funktionshinder vid Uppsala universitet

Du står värd för Forskning pågår: om funktionshinder, en konferens i Universitetshuset i Uppsala den 20 april 2010.

Vad kommer att bli det mest spännande med konferensen?

Att den visar upp en stor bredd inom funktionshinderforskningen. Vi kommer att få ta del av mycket olika slags forskning. Alla vetenskapsområden på Uppsala universitet har lämnat bidrag till konferensen.

Vem kommer att besöka konferensen?

Målet är att yrkesverksamma inom hela fältet ska komma, de som jobbar nära människor med funktionsnedsättningar. Politiker, beslutsfattare, studenter och personer med egna funktionsnedsättningar kommer också att besöka konferensen. En annan viktig målgrupp är forskare. Ofta knyter de nya kontakter på dessa Forskning pågår-

konferenser. De får upp ögonen för denna forskning och lär känna nya kollegor från andra forskningsområden.

Vad kommer deltagarna att få vara med om?

De får vara med om tre intressanta föreläsningar. Lars Grönvik från Socialstyrelsen ska prata kring konferensens tema, *Miljö, människa eller mitt emellan*. Det temat kommer sedan att löpa som en röd tråd genom konferensen. Håkan Lanshammar från Uppsala universitet ska berätta om gångeanalys, ett ämne som i Uppsala spänner från elitidrott till barnhabilitering. Peter Anderberg från Certec i Lund, ska reda ut begreppen under rubriken Makten över kunskapen – vad är funktionshinder i forskningen? Förutom de tre föreläsningarna kommer alla deltagarna att kunna ta del av sex olika seminariepresentationer under dagen.

Vad gör du nu i förberedelserna?

Nu handlar det om att sprida information om konferensen och få så många anmälningar som möjligt. Vi är just klara med programmet och nu ska vi locka med det intressanta innehållet.

Karin Jöreskog nås på karin.joreskog@pubcare.uu.se

Örebrokonferensen 13–15 april

Den 13 april slår HAB2010 upp portarna i Örebro. Örebrokonferensen är habiliteringens stora forsknings- och utvecklingskonferens. Konferensen återkommer vartannat år, och detta är den 12:e Örebrokonferensen i ordningen.

Konferensen vänder sig i första hand till forskare, doktorander och praktiker inom habilitering och rehabilitering, eller personer med egen erfarenhet av funktionsnedsättning. Konferensen är ett samarbete mellan Habiliteringen vid Örebro läns landsting, Institutet för handikappvetenskap vid Örebro och Linköpings universitet och Handikappförbunden.

Temat för HAB 2010 är ”Aktivitet, delaktighet och helhetssyn”. Arrangörerna vill med temat lyfta helhetsbilden, som de menar ibland riskerar att försvinna bland de allt fler detaljerna. Temat avspeglar sig i valet av plenarföreläsare, och de kommer alla att prata på temat helhetssyn utifrån sitt perspektiv.

Konferensen vill lyfta fram spännande exempel från både forskning och samverkansprojekt mellan olika professioner. På så sätt hoppas man kunna inspirera till ett ännu bättre arbete för hälsa och en väl fungerande vardag för människor med funktionsnedsättning.

Konferensen arrangeras i år i en annan lokal än tidigare. Konferensen är i Universitetssjukhusets egna konferenslokaler. Ett av syftena med lokalbytet är att göra det möjligt för fler att komma. Lokalerna är också bättre anpassade för personer med funktionsnedsättning. Dessutom kommer heltäckningsmattan i en konferenslokal, Wilandersalen, att allergitvättas.

Vill du gå på konferensen bör du anmäla dig så snart som möjligt. Information om konferensen och hur du anmäler dig finns på www.orebrokonferensen.se.

Avhandling

Om specialpedagogers roll i skolan och förskolan

I förskolan och skolan ställs ofta skilda uppfattningar och synsätt mot varandra. Detta gäller inte minst när man diskuterar barn och ungdomar som har behov av särskilt stöd för sitt lärande.

Från förskolans och skolans sida vill man göra alla delaktiga i de beslut som fattas. Av den anledningen bjuder man därför in föräldrar, barn eller ungdomar till exempelvis barngrupps- och elevvårdskonferenser. Men att vara närvarande när beslut fattas är inte samma sak som att vara delaktig. Désirée von Ahlefeld Nisser har i sin avhandling vid specialpedagogiska institutionen, Stockholms universitet, studerat specialpedagogens roll i förskola och skola och hur en demokratisk kommunikation kan utvecklas. Framförallt behandlar avhandlingen de möjligheter specialpedagoger har

att genomföra deliberativa samtal med föräldrar, barn, ungdomar, vuxna och kollegor inom förskola och skola. Ett deliberativt samtal kan enkelt beskrivas som ett samtal där man frågar sig vad man inte är överens om, vilka alternativa beslut som kan fattas och hur man kan gå tillväga för att fatta beslut. Désirée von Ahlefeld Nisser har dokumenterat samtal och intervjuer med specialpedagoger och deras chefer.

Avhandlingens resultat visar att nödvändiga förutsättningar för specialpedagogisk verksamhet är att det finns specialpedagoger som fungerar som länkar mellan olika myndigheter och organisationer, mellan olika yrkesgrupper i förskolan och mellan hemmet och den pedagogiska verksamheten. Den yrkesroll som lyfts fram bör inte enbart vara traditionellt specialundervi-

sande, utan det aktiva arbetet ska också omfatta professionella, kvalificerade samtal om den pedagogiska situationen i sig. Specialpedagogerna måste utgå från ett medvetet kommunikativt perspektiv och få möjligheter att arbeta med kvalificerade pedagogiska samtalsprocesser. Detta förutsätter en yrkesroll där man istället för att fokusera den individuella eleven och hans eller hennes problem utmanar traditionella och oreflekterade föreställningar hos pedagoger, skolledare och andra yrkesgrupper i förskola och skola, men också hos beslutsfattare, menar Désirée von Ahlefeld Nisser.

Avhandlingen heter VAD KOMMUNIKATION VILL SÄGA. EN ISCENSÄTTANDE STUDIE OM SPECIALPEDAGOGERS YRKESROLL OCH KUNSKAPANDE SAMTAL. **Författare** är Désirée von Ahlefeld Nisser. **Avhandlingen kan sökas via** www.diva-portal.org

Att återhämta sig från psykisk ohälsa

Vad innebär det att återhämta sig från psykisk ohälsa? Vad beskriver kvinnor och vad beskriver män som verksamt i den personliga återhämtningsprocessen? Detta har Ulla-Karin Schön studerat i sin avhandling vid institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet. Avhandlingens resultat bygger på intervjuer med personer som behandlats på en heldygns-klinik och diagnostiserats med någon av diagnoserna schizofreni, psykos, personlighetsstörning eller bipolär sjukdom.

De intervjuade männen och kvinnorna beskrev återhämtningen från psykisk sjukdom som en social process där relationer till andra människor spelade en

central och väsentlig roll. En faktor av särskild betydelse för återhämtningen var för de allra flesta relationer till andra personer som hade egna erfarenheter av psykisk ohälsa. Dessa relationer bröt isoleringen för intervjupersonerna och blev på så sätt en viktig del i normaliseringen. När intervjupersonerna skulle skapa en "ny" identitet vid sidan av sjukdomen betonade de vikten av att knyta an till andra och det viktiga i att betyda något för en annan människa.

Resultaten visade även att återhämtningsprocessen påverkades av om personen var man eller kvinna. Männen upplevde att de under heldygnsvården fick

kunskap om hur de kunde hantera sin ohälsa och menade att de erbjöds verktyg med vars hjälp de kunde kontrollera sina symtom. Kvinnorna upplevde däremot att deras återhämtning missgynnades under heldygnsvården, eftersom vården ökade kvinnornas känsla av vanmakt, skam, förtryck och hjälplöshet. Kvinnor skapade en mer positiv mening kring sitt funktionshinder än vad män gjorde, vilket främjade kvinnornas återhämtning.

Avhandlingen heter KVINNORS OCH MÄNS ÅTERHÄMTNING FRÅN PSYKISK OHÄLSA. **Författare** är Ulla-Karin Schön. **Avhandlingen kan sökas via** www.diva-portal.org

Förändrad livsstil förbättrar hälsan

Det finns en tilltagande fysisk ohälsa och överdödlighet bland personer med psykiskt funktionshinder som bor i boende med kommunalt stöd. Karl-Anton Forsberg har i sin avhandling vid institutionen för omvårdnad, Umeå universitet, undersökt om det går att minska den tilltagande ohälsan.

Personer med psykiskt funktionshinder har under ett år tillsammans med sin vårdpersonal deltagit i ett livsstilprogram i form av studiecirklar, där de har fått teoretisk kunskap och också praktiskt tillämpade kost- och motionsråd. De boende intervjuades om vilken betydelse det haft för dem att delta i ett livsstilsprogram, och om deras syn på hälsa och på kroppen. Avhandlingen omfattar fyra delstudier, varav en studie beskriver den upplevda erfarenheten av kropp och hälsa. Två delstudier med kontrollgrupp undersökte effekter av ett livsstilsprogram och en studie belyser den betydelse det

har för deltagarna att delta i ett livsstilsprogram.

Resultaten visade att flera viktiga riskfaktorer minskade hos personer med psykiskt funktionshinder (psykiskt långtidssjuka) som deltog i ett årslångt livsstilsprogram. Det gäller till exempel riskfaktorer för fysisk ohälsa, men även psykologiska faktorer som känslan av sammanhang, det vill säga att förstå och hantera sin situation. Att delta i programmet innebar att få insikter om att den egna hälsan kan påverkas och att det dagliga livet i boendet delvis fick ett nytt innehåll. Deltagandet gav också en ökad närhet till personalen. Dessutom väcktes nya insikter om den egna livssituationen och en förhoppning om att livssituationen kunde påverkas. Hälsa beskrevs av personer med psykiskt funktionshinder som att ha ett liv som andra, vilket tyder på att de intervjuade haft förluster av viktiga livsområden (familj, arbete, trygghet) och upplevelser av att vara stigmatiserade

och avvikande. Hälsa beskrevs också som att inte ha psykiska och fysiska problem, vilket påverkade deras upplevda livskvalitet och självkänsla negativt, men också att de själva kunde påverka sin hälsa.

Författarens slutsats är att preventiva hälsofrämjande insatser behöver utvecklas för personer med psykiska funktionshinder. Även den behandling de får för psykossjukdomen bör följas upp bättre, eftersom sjukdomens bieffekter ofta bidrog till att försämra den fysiska hälsan. Dessutom bör personalens ansvar i hela vårdkedjan, men också betydelsen av personalens stöd, betonas för att en framgångsrik livsstilsförändring ska kunna åstadkommas.

Avhandlingen heter FÖRÄNDRAD LIVSTIL BLAND PERSONER MED PSYKISKT FUNKTIONSHINDER. STUDIER AV METABOLA OCH PSYKOLOGISKA EFFEKTER, UPPLEVD MENING OCH HÄLSA. Författare är Karl-Anton Forsberg. Avhandlingen är elektroniskt publicerad på <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-25957>

Kommunernas kostnader för LSS-verksamheter

Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) infördes för mer än 15 år sedan. Syftet var att skapa jämlika levnadsvillkor och full delaktighet för människor med omfattande och varaktiga funktionsnedsättningar. Lena Birkelöf har i sin avhandling vid institutionen för nationalekonomi, Umeå universitet, studerat kommunernas kostnader för LSS-verksamheterna, skillnader i kostnader mellan olika kommuner och vad som kan vara tänkbara orsaker till skillnaderna.

Resultaten visade att kostnadsskillnader mellan kommuner kunde relateras till att olika kommuner hade olika antal personer med behov av insatser enligt LSS. Men skillnaderna kunde också knytas till

att kommuner använde andra kommuners kostnadsnivå som måttstock när de ville bestämma nivån för de egna utgifterna. I mitten av 2000-talet infördes ett kommunalt utjämningsystem för LSS-kostnader baserat på standardkostnader till vilka kopplades statliga avgifter och bidrag. Systemet infördes eftersom alla kommuner skulle få likvärdiga ekonomiska förutsättningar för att kunna bedriva verksamheter enligt intentionerna i LSS-lagstiftningen, det vill säga jämlika levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättningar. Avhandlingens resultat visade att kommunerna, efter det att det kommunala utjämningsystemet införts, inte längre tycktes jämföra sig med var-

andra vad gällde nivån för LSS-kostnader. I stället utnyttjade de troligen information om standardkostnader som måttstock.

I sin avhandling visade Lena Birkelöf också att både äldreomsorg och skolverksamhet påverkades negativt av LSS-kostnaderna. När utgifterna för LSS ökade minskade utgifterna för äldreomsorgen och skolan. Däremot så tycktes inte barnomsorgen, socialtjänsten och verksamheter inom kultur och fritid ha påverkats.

Avhandlingen heter SPATIAL INTERACTION AND LOCAL GOVERNMENT EXPENDITURES FOR FUNCTIONALLY IMPAIRED IN SWEDEN. Författare är Lena Birkelöf. Avhandlingen kan sökas via www.diva-portal.org

POSTTIDNING B

Institutionen för folkhälso-
och vårdvetenskap
Box 564, 751 22 Uppsala

BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING

Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen
med nya adressen på baksidan (ej adressidan)

Spar pengar och miljö,
läs oss på webben!

Vill du hellre läsa FORSKNING OM FUNKTIONSHINDER PÅGÅR på
webben, och därmed spara både pengar och miljö? E-posta din
anmälan till cff@cff.uu.se så får du tidningen i PDF-format istället.

Kalendern

2010

MARS

30–31 Vilnius, Litauen
Third European Conference
on Psychology and Visual
Impairment
[www.synsraad.dk/
psychology/
conference2010.htm](http://www.synsraad.dk/psychology/conference2010.htm)

APRIL

13–15 Örebro
HAB 2010 – Aktivitet,
delaktighet och helhetssyn
[www.orebrooll.se/
orebrokonferensen](http://www.orebrooll.se/orebrokonferensen)

16–18 Kyrenia, Cypern
International Conference on
Special Education ICO-
SE2010
[http://www.icose2010.
org/call_for_papers.html](http://www.icose2010.org/call_for_papers.html)

20 Uppsala
Forskning om funktions-
hinder pågår
www.chr.se

MAJ

12–13 Manchester, Storbritannien
Theorizing Normalcy and the
Mundane
d.goodley@mmu.ac.uk

27–29 Bryssel, Belgien
22nd Annual Meeting of the
European Academy of Child-
hood Disability (EACD)
www.eacd2010.com

JUNI

16–19 Berlin, Tyskland
15th World Congress of
Inclusion International
www.inclusion2010.de

JULI

9–11 Linz, Österrike
11th International Conference
on Computers Helping
People with Special Needs
(ICCHP)
www.icchp.org

SEPTEMBER

**9 Lancaster,
Storbritannien**
Lancaster Disability
Studies Conference
[www.lancs.ac.uk/
disabilityconference](http://www.lancs.ac.uk/disabilityconference)

OKTOBER

**6–9 Hersonissos (Kreta),
Grekland**
2010 Annual Conference
European Association for
Vision and Eye Research
(EVER)
www.iassid.org

20–22 Rom, Italien
3rd IASSID-Europe
Congress
www.iassid.org

Nästa nummer ...

... av Forskning om funktionshinder
pågår kommer v. 23.

Manusstopp den 30 april 2010.

UPPSALA
UNIVERSITET

Forskning om funktionshinder pågår är utgiven av
Centrum för forskning om funktionshinder, Uppsala
universitet. Institutionen för folkhälso- och vårdvetenskap,
Box 564, 751 22 Uppsala.

Ansvärlig utgivare Denise Malmberg, tel. 018-471 22 78,
denise.malmberg@gender.uu.se

Redaktör Lennart Köhler, tel. 018-56 12 03,
lennart.kohler@ordvet.se
Karin Sonnander, tel. 018-471 61 69,
karin.sonnander@pubcare.uu.se

Tidningsärenden Centrum för forskning om funktions-
hinder, 018-471 64 45, cff@cff.uu.se

Grafisk produktion Matador Kommunikation, Uppsala.
Omslagsfoto RonBailey/iStockphoto.

Tryck Edita Västra Aros.

Tidningen ges ut fyra gånger om året.
Centrum för handikappforsknings hemsida:
www.cff.uu.se

ISSN 1103-1956